

Kretingos muziejaus ekspozicijos fragmentas. D. Mukienės nuotrauka

KRETINGA

Kretinga – Lietuvos pajūrio miestas, to paties pavadinimo rajono centras, esantis netoli Palangos ir Klaipėdos, Lietuvos–Latvijos sienos. Senovėje tai buvo žvejų gyvenvietė.

1253 m. pirmą kartą rašytiniuose šaltiniuose (Livonijos ordino kronikoje) paminėta tuo metu kuršiams priklausiusi Kretingos pilis (1263 m. ją sunaikino Livonijos ordinas).

XV–XVI a. susiformavo Kretingos kaimas, o jo pakraštyje – Kretingos dvaras.

XVI a. Kretinga, Gargždai, Gintališkė, Palanga, Plateliai sudarė Platelių valdą ir priklausė Žemaičių seniūnams Kęsgailoms. 1529 m. Stanislovas Stanislovaitis Kęsgaila šią valdą testamentu užrašė Lietuvos didžiajam kunigaikščiui (Žygimantui Senajam ji atiteko 1532 m.). Nuo 1544 m. kraštą faktiškai valdė Žygimantas Augustas (1520–1572).

1566 m. surašytas Kretingos valsčiaus inventorių (pirmasis oficialus dokumentas, kuriame minimas Kretingos dvaras ir valsčius).

1572 m. Kretingos dvarą pradėjo valdyti grafai Chodkevičiai (LDK kunigaikštis dvarą atidavė Jonui Jeronimui Chodkevičiui (mirė 1579 m.). 1579 m. Kretinga atiteko jo sūnui, garsiam Lietuvos karvedžiui Karoliui Chodkevičiui (1560–1621).

1602 m. J. K. Chodkevičius pastatė Kretingoje pirmąją bažnyčią ir įsteigė bernardinų vienuolyną, o 1605–1617 m. pastatė mūrinius vienuolyno rūmus ir Viešpaties apreiškimo Švč. Mergelei ir Šv. Pranciškaus išpažintojo bažnyčią. 1609 m. grafas J. K. Chodkevičius pasirašė privilegiją, kuria paskelbė, kad šalia Kretingos kaimo kuria miestą bei suteikia jam Magdeburgo teises, Karolštato vardą ir herbą, kuriame pavaizduota Švč. Mergelė Marija su Kūdikiu ant rankų.

Iš kairės: dabartinis Kretingos herbas ir Kretingos miesto herbas tarpukariu (autorius Antanas Aleksandravičius, 1937 m.)

1609–1610 m. Kretingoje pradėjo veikti parapinė mokykla.

1611 m. Kretingoje jau gyveno 57 šeimos.

1621 m. mirus J. K. Chodkevičiui, jo valdas, taip pat ir Kretingos dvarą, paveldėjo jo dukra Ona Cholastika (mirė 1625 m.). 1622 m. visą savo turtą ji užrašė vyrui – LDK maršalkai Jonui Stanislovui Sapiegai. Po J. S. Sapiegos mirties jo valdos (taip pat ir Kretingos dvaras) atiteko LDK pakancleriui Kazimierui Leonui Sapiegai (1609–1656). XVII a. jis pakeitė miesto herbą – tuo laikotarpiu herbe buvo pavaizduotas šv. Kazimieras. 1656 m. Kretingos dvaro šeiminku tapo K. L. Sapiegos sūnėnas, LDK valstybės ir karo veikėjas Kazimieras Jonas Sapiega (1637–1720). 1720 m. Kretingą paveldėjo K. J. Sapiegos sūnus Jurgis Sapiega. Jo duktė Kristina 1745 m. ištekėjo už LDK pataurininko Kazimiero Adrijano Masalskio (mirė 1778 m.). Tada Kretingos dvarą kaip kraitį ji atidavė vyrui. Iš jo 1756 m. Kretingos dvarą už 100 tūkst. auksinių nupirko tėvas Mykolas Juozapas Masalskis (mirė 1765 m.). Nuo 1770 m. Kretingą valdė Vilniaus vyskupas Ignas Jokūbas Masalskis (1729–1794). 1774–1775 m. jo rūpesčiu Kretingoje atidaryta šešiametė (vidurinė) mokykla, kuri 1793 m. perkelta į Telšius. 1775 m. Kretingos dvarą paveldėjo I. J. Masalskio brolio Juozapo Masalskio duktė, austrų kunigaikščio Karolio de Lin našlė Elena Apolonija de Lin. Greitai ji Kretingos dvarą užrašė savo naujam vyrui grafiui Vincentui Potockiui. 1806 m. iš jo Kretingos dvarą nupirko rusų kunigaikštis Platonas Zubovas (1767–1822). Po P. Zubovo mirties Lietuvoje jam priklausę dvarai atiteko jo broliui Dmitrijui Zubovui (1764–1836). 1828 m. balandžio 20 d. jis 9 metams Kretingos dvarą už 250 tūkst. sidabro rublių užstatė grafiui Mykolui Tiškevičiui. 1839 m. Kretingos dvaras atiteko D. Zubovo sūnui Mikalojui (Nikolajui) Zubovui (1801–1871). 1864 m. M. Zubovas Kretingos dvarą užrašė savo sūnui Gabrieliui (Gavrilui) Zubovui (dvarą jis paveldėjo 1871 m.). 1874 m. Kretingos dvarą varžytinėse įsigijo grafas Juozapas Tiškevičius.

1785–1792 m. Kretingoje mokėsi botanikas Jurgis Pabrėža.

XVIII a. pab. Lietuvą prijungus prie Rusijos, Kretinga prarado miesto savivaldos teises.

XIX a. pr. Kretingos miesto parapijos mokykloje mokėsi lietuvių istorijos mokslo pradininkas Simonas Daukantas.

1833 m. Kretingoje gyveno 1 317 žmonių.

1882 m. nutiesta pirmoji Lietuvoje telefono linija Palanga–Kretinga–Plungė–Rietavas, sujungusi grafų Oginskių, Tiškevičių ir Zubovų dvarus.

1890 m. Kretingos dvare įvesta elektra.

1910 m. Kretingoje atidaryta valdinė mergaičių pradinė mokykla, įsteigta vilnų karšykla.

1915 m. vokiečių okupacinė valdžia įkūrė Kretingos apskritį, per Kretingos kaimo žemes nutiesė Bajorų–Priekulės (Latvija) geležinkelį.

1919 m. Kretingoje įsteigta apskrities ligoninė.

Nepriklausomos Lietuvos metais Kretinga buvo apskrities ir valsčiaus centras.

(Nukelta į 59 p.)